

Yritysvastuukonferenssissa

Globalisaation myötä yritysten yhteiskunnallinen asema on muuttunut. Kansallisvaltioiden poliittisen pelitilan pienentyessä yritykset ovat ottamassa vastuulleen asioita, joita valtiot ennen hoitivat. Erityisesti monikansalliset yritykset puhuvat itsestään uusilla tavoilla painottaen vastuun ja kansalaisuuden teemoja.

Keskustelu rantautui huhtikuun alussa Suomeen, kun Hankenin tiloissa järjestettiin kaksipäiväinen yritysvastuukonferenssi teemalla ”Vastuullisuuden voima”. Kansainväliseen kokoukseen saapui yli 70 osallistujaa, mukana monia tunnettuja yritysvastuuteoreetikkoja. Myös poliittinen yritysvastuu nousi tapahtumassa näkyvästi esiin. Puhujia kiinnosti erityisesti yritysten ja valtioiden uudenlainen työnjako globaalissa taloudessa. Perinteisiä käsityksiä liberalismista ja demokratiasta punnittiin niin ikään muuttuneen työnjaon näkökulmasta.

Poliittisen yritysvastuun keskustelu voidaan jakaa karkeasti kahteen pääleiriin: *uusliberalistiseen* ja *liberalistiseen*. Näkemysten esittäjät eivät välttämättä sijoita itseään etenkin uusliberalistiseen leiriin. Sen sijaan he katsovat tekevänsä käsitteellistä työtä, jonka pohjalta poliittisen yritysvastuun keskustelu voi edetä. Erottelu on kuitenkin siinä mielessä perusteltu, että se kuvaa osapuolten erilaisia kysymisen tapoja ja painotuksia.

Uusliberalistisen näkemyksen eräänlaisena taustateorian toimii Dirk Mattenin ja Andrew Cranen kehittämä ajatus ’laajennetusta yrityskansalaisuudesta’ (*extended corporate citizenship*). Vaikka Matten ja

Crane eivät itse osallistuneet konferenssiin, heidän vaikutuksensa ilmeni monissa esitelmissä. Matten ja Crane seuraajineen puhuvat yrityskansalaisuudesta yritysmaailmasta tutuin sanakäntein. Tällöin keskittään yrityksen velvollisuuksiin ja oikeuksiin jossakin yhteisössä, tyypillisesti yksittäisen kansallisvaltion puitteissa tai globaalilla tasolla. Kirjassaan *Corporations and Citizenship* (2008) Crane, Matten ja Jeremy Moon esittelevät käsitteellisen viitekehyksen, jonka puitteissa yritykset voidaan nähdä kansalaisina samaan tapaan kuin yksittäiset kansalaiset on totuttu näkemään perinteisessä poliittisessa teoriassa. Yrityksillä on toki erilainen suhde kansalaisoikeuksiin, mutta käsitteellisen työn tarkoituksena on mahdollistaa puhetapa, jossa yritykset linkittyvät yleisempään kansalaisoikeuskeskusteluun. Yritykset voivat vaikkapa huolehtia kansalaisoikeuksista (kuten sosiaalisista oikeuksista), hallinnoida kansalaisoikeuksia tai toimia poliittisena kanavana, jonka kautta yksittäiset kansalaiset saavat äänensä kuuluviin.

Konferenssissa esiintynyt Guido Palazzo voidaan myös lukea uusliberalistiseen leiriin. Hän on soveltanut esimerkiksi Jürgen Habermasin poliittista teoriaa yritysvastuun tutkimiseen. Tilannetta, jossa yritykset, kansalaisjärjestöt ja mahdolliset muut toimijat kokoontuvat päättämään yhteisistä asioista, voidaan hänen mukaansa luonnehtia yhteisen tahdonmuodostuksen tilaksi.

Liberaalista perspektiivistä nämä ajatukset herättävät kysymyksiä. Jukka Mäkisen ja Petri Räsänen esityksen mukaan Mattenin ja Cranen malli sivuuttaa länsimaisen libera-

lismien perustavan kysymyksen työnjaosta valtion ja yritysten välillä. Perinteisesti valtion tehtävänä on ollut ohjata ja tasoittaa historiallista kehitysprosessia, jonka vapaasti toimiva, ”uusliberalistinen” sopimusyhteiskunta saa aikaan. Näin on pyritty huolehtimaan liberaalien arvojen – vapauden, tasa-arvon ja demokratian – säilymisestä. Mattenin ja Cranen tapa määritellä ’laajennettu yrityskansalaisuus’ ei huomioi tätä rakenteellisen ja käsitteellisen tason siirtymää.

Palazzon näkemys poliittisesta yritysvastuusta puolestaan jää ohueksi. Vaikka kanta ilmentää tiettyjä Habermasin tunnustamia strategisen ja poliittisen päätöksenteon piirteitä, se ei tavoita deliberatiivisen demokratiakeskustelun uutta luovia näköaloja.

Myös Martin Fougèr kritisoi esitelmässään uusliberalistista yritysvastuukeskustelua. Hän tarttui uusliberalistiseen tapaan laajentaa hallinnon näkökulma osaksi yritysvastuun toteuttamista. Yrityksiltä vaadittavan läpinäkyvyyden korostaminen ilmenee koodeissa ja ohjeissa, joita tulee noudattaa. Siirryttäessä uusliberalistiseen yhteiskuntaan tämä johtaa tilanteeseen, jossa ”hallinto syrjäyttää hallituksen”.

Akateeminen vääntö poliittisesta yritysvastuusta on ilahduttavan erimielistä. Vielä tarvitaan kuitenkin paljon käsitteellisen tason työtä, jotta näkemykset voisivat aidosti kohdata. Merkille pantavaa on, että vain osa yritysvastuukeskustelusta huomioi yritysten poliittisen roolin yhteiskunnassa. Tätä ulottuvuutta ei tarkastella monissa akateemisissakaan puheenvuoroissa.

Petri Räsänen